

janje kompleksnih formalnih modela, pa Laver upozorava kako njena izgradnja ni-pošto neće biti lak zadatak.

Zaključak knjige donosi kratak shematski prikaz cijele argumentacije koja ure-dno napreduje od jednostavnih elemenata do složenih situacija politike: od postavki o racionalnom pojedincu, preko logike kolektivnog djelovanja i rješenja političkih poduzetnika pa do dinamike političkog natjecanja – glasovanja, stranačkog nadmetanja i koaliranja. Laver u njemu objašnjava kako argument iznesen u svakom poglavlju treba shvatiti kao »opću logičku tehnologiju« (228, 264), po njegovu mišljenju za sada najbolju koja je dostupna za razumije-vanje složenog svijeta politike, dok u svim konkretnim slučajevima postoje dodatni faktori, takozvana »lokalna institucionalna pravila« (263), koje teorija treba uzeti u obzir, a koji izmiču ontologiji racionalnog izbora.

Što za kraj napomenuti o knjizi koja laiku nudi pomalo neobičnu sliku svijeta društva i politike koja počiva na samostalnom izoliranom pojedincu koji stoji »sam protiv svih«, nalikujući donekle otuđenom mesaru iz istoimenog filma Gaspara Noea? Kako je Laver sam istaknuo, teorija racionalnog izbora jest redukcionistička; idealisti i altruisti neosporno postoje. No nisu česti u svijetu politike i politika rijetko može s njima računati. Možda su rezultati teorije racionalnog izbora ograničenog dometa, ali jedan dio kolektivnog i političkog života uvjerljivo objašnjavaju. Laverovim riječima, oni su »spartanski, ali rijetko isprazni« (9). Imajući u vidu sasvim pristojan broj uvjerljivih objašnjenja koja je ta teorija do sada dala, od kojih su mnoga prikazana u ovom tekstu, to je zasad sasvim zadovoljavajuće opravdanje. Što se tiče vlastitog opravdanja za osvrt na, u osnovi teorijsku politologijsku, knjigu u Reviji za socijalnu politiku, mogu samo za kraj reći da za predmetno određeni časopis koji tematizira socijalnu politiku – složenu poli-

tiku koja obuhvaća niz povezanih javnih politika kojima se može pristupiti iz perspektive različitih znanstvenih disciplina – racionalni izbor kao moguće intelektualno oruđe za razumijevanje nekih njezinih problema teško može biti manje nego *par excellence* tema.

Krešimir Petković

VARIETIES OF CAPITALISM

Peter Hall i David Soskice (ur.)

Oxford: Oxford University Press, 2001., 540 str.

Knjiga *Varieties of Capitalism* je zbirka članaka različitih autora koja se sastoji od predgovora i trinaest poglavlja koja su grupirana u tri dijela. Osnovni zadatak knjige je izložiti okvir za podjelu kapitalističkih ekonomija na različite podgrupe. Kriterij koji autori koriste pri grupiranju je odnos poduzeća i institucionalnih okvira u kojima poduzeća posluju. Odnosno, kako poduzeće koristi postojeće institucije u ostvarivanju komparativnih prednosti pred ostalim poduzećima. Poduzeće je uzeto kao centralna kategorija u diferencijaciji različitih oblika kapitalizma (a ne recimo razlika između »jakih« i »slabih« država) zbog svoje ključne uloge u suvremenim društvima – kao proizvođača dobara, poslodavca, centra inovacija itd. Osnovna pretpostavka radova izloženih u ovoj knjizi je da društvene institucije mogu olakšavati rad tržišta, što je suprotno vjerovanju neoklasične škole ekonomije da društveno miješanje u rad tržišta može dovesti samo do tržišnih poremećaja.

U podužem uvodu su iznesene osnovne teze i zaključci ove knjige. Suvremene kapitalističke ekonomije su podijeljene na ekonomije s liberalnim tržištima (ELT)

i ekonomije s koordiniranim tržištima (EKT). Međutim, ovom podjelom se ne tvrdi da su ovo jedina dva oblika kapitalizma. Cilj knjige je da se izloži okvir za razlikovanje različitih oblika kapitalizama, a njegovom primjenom na zemlje OECD-a pronađena su ova dva skupa zemalja sa sličnim karakteristikama. U ELT spadaju anglosaksonske zemlje - SAD, Velika Britanija, Kanada, Australija, Novi Zeland i Irska. S druge strane, u EKT spadaju zemlje kontinentalne Europe i Japan. ELT imaju slijedeće karakteristike: konkurencija umjesto suradnje, poduzeća koordiniraju svoje aktivnosti prvenstveno preko hijerarhije i sporazuma na konkurentnom tržištu. EKT, pak, karakterizira primat suradnje nad konkurencijom, poduzeća se više oslanjaju na netržišne odnose, mrežno nadgledanje, razmjenu privatnih informacija unutar mreža i nepotpuno ugovaranje.

Važno je napomenuti da ova knjiga ne želi dokazivati superiornost jednog institucionalnog okvira pred drugim, već želi pokazati da različiti institucionalni okviri pružaju različite poticaje, odnosno pogodnosti i prednosti domicilnim kompanijama. Stoga je za očekivati da će kompanije iz ELT-a i EKT-a koristiti komparativne institucionalne prednosti svojih institucionalnih okvira, što bi trebalo dovesti do »podjele rada« među kompanijama iz različitih institucionalnih okvira. Drugim riječima, za očekivati je da će kompanije iz EKT-a dominirati u određenim sektorima, dok će kompanije iz ELT-a imati prednost u drugim sektorima. Stoga se u knjizi prezentiraju dokazi kako ne dolazi do homogenizacije institucionalnih okvira, odnosno da zemlje iz jednog institucionalnog okvira (uglavnom onog koji prevladava u Europi) prelaze na anglosaksonski institucionalni okvir. Još je zanimljivija teza o institucionalnoj arbitraži, prema kojoj poduzećima iz ELT-a nije u cilju nestanak institucionalnih okvira karakterističnih za zemlje EKT-a i obrnuto. Zapravo, kompanije iz ELT-a će

seliti dijelove kompanija kojima pogoduju drugačiji institucionalni okviri.

Ova knjiga donosi i značajan teorijski doprinos razumijevanju međunarodne trgovine. Nasuprot teorije komparativnih prednosti (npr. Samuelson), teorije grupiranja radi korištenja ekonomije obujma (Helpmann) i teorije pozitivnih eksternacija (Krugman), knjiga razrađuje teoriju komparativnih institucionalnih prednosti prema kojoj institucionalni okvir jedne zemlje daje prednosti domicilnim kompanijama u određenim sektorima, te će se pojedine zemlje specijalizirati u proizvodnji dobara iz određenog sektora – npr. Japan u proizvodnji automobila, a SAD u pružanju financijskih usluga.

Ovaj princip je koristan i pri objašnjavanju geneze nastanka međunarodnih institucija poput EU-a ili WTO-a. Internacionalne organizacije se stvaraju kako bi se pojačale komparativne institucionalne prednosti određenih zemalja. Odnosno, svaka zemlja želi modelirati međunarodne institucije prema svojim vlastitim institucijama, kako bi pojačala vlastite komparativne institucionalne prednosti.

Kathleen Thelen u drugom poglavlju upravo pokazuje kako ne dolazi do homogenizacije i konvergencije među institucionalnim okvirima na globalnoj razini. Iako su zemlje ELT-a poput SAD-a i Velike Britanije znatno deregulirale i decentralizirale određivanje nadnica, Italija i Španjolska su provodile upravo suprotno – recentralizaciju određivanja nadnica, i to uz potporu udruga poslodavaca. Udruge poslodavaca u Njemačkoj se također opiru deregulaciji i žele zadržati određivanje nadnica na razini industrije. Švedska je odustala od svog konfederalnog određivanja nadnica, ali sve osim jedne udruge poslodavaca žele zadržati određivanje nadnica na razini kompaniji ili pogona, što prevladava u ELT modelu. U poglavlju se pokazuje da

se smanjuju razlike između zemalja unutar klastera, ali i da se razlike između klastera povećavaju.

U trećem poglavlju se razmatra odnos monetarne politike i pojedinog institucionalnog okvira. Francese pretpostavlja da se monetarna politika i određivanje cijena i nadnica međusobno nadopunjuju. Autor pokazuje da koordinacija i nezavisnost centralne banke smanjuju inflaciju i nezaposlenost. Međutim, kod inflacije, nezavisnost centralne banke i koordinacija djeluju kao supstituti, dok kod smanjenja nezaposlenosti djeluju kao komplementi. Nezavisnost centralne banke je efikasnija kod umjerene koordinacije u ekonomiji (EKT) nego kod niske. Kod visoke koordinacije rezultati nisu jasni.

U četvrtom poglavlju, Estevez-Abe i suradnici razrađuju vezu između socijalne politike i tržišta rada. Njihova teza je da socijalna politika nije uvijek usmjerena protiv tržišta, već da u nekim slučajevima potpomaže rad tržišta. Različiti sektori trebaju radnike s različitim vještinama, a autori u ovom poglavlju pokazuju kako se sustav socijalne zaštite može koristiti kao »osiguranje« ulaganja u stjecanje pojedinih vještina. U zemljama poput Njemačke i Japana, gdje su vještine pojedinaca usko vezane za kompaniju u kojoj radi, socijalna sigurnost će se temeljiti na zaštiti zaposlenosti, jer se u slučaju otkaza i ponovnog zaposlenja u drugom poduzeću znatno smanjuju praktične vještine radnika. U zemljama poput Danske, gdje je lakše prenijeti vještine iz prošlog zanimanja u druga poduzeća iz istog sektora, naglasak će biti na osiguravanju naknade za nezaposlene, kako bi se radnicima olakšalo »čekanje« na posao koji odgovara njihovim vještinama. U zemljama koje nemaju darežljivo socijalno osiguranje, radnici će se sami osiguravati od otkaza ostvarivanjem općih vještina koje lagano mogu prenijeti na novo radno mjesto u bilo kojem sektoru (slučaj SAD-a). Važno je uočiti da će njemački, japanski

i danski poslodavci, koji ovise o radnicima sa specifičnim vještinama, podržavati velikodušnije sustave socijalne pomoći, za razliku od poslodavaca iz SAD-a i Velike Britanije.

Isabela Mares u petom poglavlju razvija teoriju poslovnih preferencija prema različitim oblicima dogovora o socijalnim politikama. Autorica pokazuje da socijalne politike, koje jesu trošak poduzećima, mogu tim istim poduzećima donijeti još veće koristi. Neki oblici socijalne politike, poput indeksacije socijalnih primanja za nadnice ili uvjetovanje socijalnih primanja različitim pokazateljima uspješnog obavljanja posla, mogu pridonijeti većem ulaganju poslodavca u stjecanje novih vještina svojih zaposlenih. Osim toga, socijalna politika može dovesti do smanjenja rizika poduzeća.

Šesto poglavlje pokazuje proces stvaranja Europske unije iz perspektive dviju zemalja s različitim institucionalnim okvirima - Njemačke i Velike Britanije. Često se nudi pojednostavljena slika Velike Britanije kao protivnice europske integracije i Njemačke kao njezinog najgorljivijeg zagovornika. Međutim, Fioretos pokazuje da je ova slika pogrešna. Naime, autor pokazuje da su i Velika Britanija i Njemačka zagovarale ujedinjavanje Europe, ali su obje zemlje željele ujedinjenu Europu modelirati prema vlastitom institucionalnom modelu kako bi povećale svoje institucionalne komparativne prednosti. Međutim, kako su to zemlje s različitim institucionalnim okvirima, njihove želje su bile znatno različite. Budući da većina zemalja Europe ima institucionalni okvir koji je puno sličniji onom Njemačke nego Velike Britanije, ne iznenađuje da je njemački model ujedinjenja Europe prevladao te da Velika Britanija nije bila spremna postati dio tog modela (posebice EMU-a). Međutim, u područjima poput financijskih usluga i regulacije rada, gdje je Velika Britanija željela liberalizaciju, Njemačka se ponašala veoma protekcionistički, čime se potvrđuje autorova teza da zemlje koriste

međunarodne institucije kao nadgradnju svojih vlastitih institucionalnih okvira.

U sedmom poglavlju Word pronalazi temelje koordiniranim i liberalnim tržišnim ekonomijama u njihovom političkom uređenju. Analizirajući Veliku Britaniju i Njemačku, autor pokazuje da je ograničena moć njemačke savezne vlade pogodovala stvaranju institucija koordinacije. S druge strane, postoje mala ili nikakva ograničenja vlasti Westminstera. Velika moć države unosi nesigurnost što sprječava razvoj institucija koordinacije. Stoga država na sebe preuzima pružanje usluga poslodavcima, koje poslodavci u Njemačkoj dobivaju kroz institucije koordinacije.

U osmom poglavlju, analizirajući Njemačku i Francusku, Pepper Culpepper pokazuje da državna politika ima veliku ulogu, zajedno s udrugama poslodavaca, u stvaranju decentralizirane suradnje pri strukovnom obučavanju radnika. Mnoge regije u Francuskoj i Njemačkoj su se oslanjale na tešku industriju, te su teško pogođene znatnim opadanjem ovih industrija u zapadnim zemljama. Osim toga, radnici nisu imali kvalifikacije potrebne za prelazak u visokotehnološki sektor. Stoga je trebalo izvršiti prekvalifikaciju radnika. Culpepper pokazuje da ključnu ulogu u »nagovaranju« privatnih aktera na netržišnu suradnju pri prekvalifikaciji imaju udruge poslodavaca, odnosno sami privatni akteri, jer oni posjeduju najbolje informacije o tome koje kompanije će biti zainteresirane za dugoročna ulaganja u stjecanje novih vještina radnika. Međutim, to nije dovoljno. Država mora ulagati u povećanje moći udruga u privatnom sektoru (npr. udruga poslodavaca) kako bi one bile u stanju provoditi zahtjevne programe netržišne suradnje.

Bob Hancke u devetom poglavlju analizira institucionalni model Francuske i njezinu »protržišnu reformu« tijekom 1980-ih. Autor zaključuje da postoje znatne razlike u rezultatima i samom načinu provođenja deregulacije i decentralizacije u Francus-

koj, u usporedbi s reformama Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji i Ronalda Reagana u SAD-u. Glavni nositelj reformi u Francuskoj nisu bili ni tržišta niti država, već velika poduzeća. Krajnji rezultat, pak, nije bila veća konkurencija već veća suradnja velikih poduzeća. Razlog neuspjeha protržišnih reformi u Francuskoj autor vidi u slabosti socijalnih aktera – prvenstveno udruga poslodavaca, ali i sindikata, koji su te reforme trebali provoditi.

Knjiga *Varieties of Capitalism* je izuzetno značajna knjiga zbog svog doprinosa ekonomskoj teoriji i objašnjavanju svakodnevnih ekonomskih pojava s pozicije institucionalističke škole ekonomske misli. U Hrvatskoj, kao i u svijetu, dominira neoklasična škola, koja je poprilično skeptična prema koristima od socijalnih politika, te ova knjiga sa svojom uvjerljivom argumentacijom nudi mogućnost sagledavanja ekonomskih fenomena i iz drugačijih perspektiva. Osim toga, knjiga nije zanimljiva samo ekonomistima. S detaljnim prikazom ekonomskih institucionalnih okvira u najvećim ekonomijama svijeta, knjiga je korisno štivo i za ekonomske povjesničare, pravnike i sociologe.

Ivan Grgurić

OLD-AGE INCOME SUPPORT IN THE 21ST CENTURY: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE ON PENSION SYSTEMS AND REFORM

Robert Holzmann, Richard Hinz (ur.)

Washington DC: Svjetska banka, 2006.,
242 str.

Protoklo desetljeće obilježilo je u cijelom svijetu velika pozornost posvećena mirovinskim sustavima i ekonomskoj sigurnosti u uvjetima starenja stanovništva.